

K E R K R E G E R I N G

DIE KERKORDE VAN DIE GEREFORMEERDE KERK IN SUID AFRIKA

DEEL IV

OOR DIE KERKLIKE TUG

ARTIKELS 71-86

DIKTAAT 1977

Prof. G.P.L. v.d. Linde

ARTIKEL 71

Met die Artikel begin n nuwe afdeling : "Oor die Kerklike Tug".

Daar is veral drie terme deur die eeue gebruik om die saak waaroor dit hier gaan aan te dui nl.:

Tug, dissipline en sensuur.

1. Tug kom van Middelnederlands:

Tien wat beteken : regtrek, van kwaad weghou, beskerm teen vergroeiing. Dus opvoed.

Die woord laat dink aan die gebruik om n jong boompie wat skeef-groei reg te trek met n lyn of draad aan n ankerpaal -- die lyn (draad) beskerm die boompie dan teen vergroeiing.

2. In die woord dissipline kom meer na vore waarmee en hoe reggetrek en beskerm word nl. dat daar n teregwyding deur middel van lering en onderwys is. Wie weggedwaal het word tot orde geroep : gewys op wat reg is en daarheen, weg van die kwaad, teruggeroep.

3. Dit gebeur nadat daar n oordeel (Censura) gevel is oor die gedrag. Daar is geoordeel dat van die goeie afgewyk is en dat wat kwaad is aangehang word en daarvan moet afgesien word.

Die drie woorde hou dus aldie die gedagte in van iemand wat van die voorgeskrewe weg afgedwaal het en nou deur berisping, vermaning of bestraffing daarop gewys word en by wie aangedring word om van die verkeerde weg af te sien en terug te keer na die voorgeskrewe, regte weg. Reeds ooreenkomstig die betekenis van die woord veronderstel tug dus altyd die redding van n persoon en kan dit nooit aangewend word om van n lastige persoon ontslae te raak of om jouself te handhaaf nie.

"Die Kerklike tug is geestelik, daarom is, afgesien van die burgerlike straf, die kerklike sensuur noodsaaklik om die eer van God te handhaaf, die sondaar met die kerk en sy naaste te versoen en die aanstoot uit die gemeente van Christus weg te neem".

Artikel 71 dui die onderskeid tussen die kerlike tug en die burgerlike straf aan. Laasgenoemde is vergelding waardeur die geskonde reg gehandhaaf word, ongeag berou of bekering.

Kerklike tug het ook te doen met geskonde reg : die kerkreg d.w.s. die voorskrifte van die Here vir sy kerk, maar nie om te vergeld nie, wel om te sorg dat die Naam van die Here nie gelaster en die kerk as liggaam van Christus geskaad en die sondaar self nie in die oordeel kom nie. Dit het dus die liefde tot God en die Sondaar as grondslag.

Die kerk is die vergadering van die gelowiges; die tempel van God; die huisgesin van God. Die liggaam mag nie geskend, die tempel nie ontheilig en die gesin nie verskeur word nie. Wie die tempel van God skend laster God en kom in die oordeel. Christus self beveel dat die sondaar vermaan en bestraf word (Matth. 18:18 v.v.). Deur die apostel Paulus beveel Hy dat hy hom aan 'n man "wat partyskap verwek, ná die eerste en tweede vermaning" moet onttrek (Titus 3:11). Aan die Korintiërs word gesê dat die bloedskenner "aan diesatan" oorgelewer moet word (1 Kor. 5:5).

Die kerk moet deur die tug kerk gehou word. Deur vermaning, bestraffing en afsnyding in geval van verharding word gewaak dat indringers (ongelowiges) nie 'n wettige plek in die kerk van Christus kry nie en dat dwalende (gelowiges) nie vervreemd raak van die liggaam van Christus nie (vgl. Esegël 3:16 v.v. ook 1 Kor. 5) en dat daar nie struikelblokke in die kerk gelaat word vir ander om oor te struikel nie nl. aanstoot

Die middel waardeur getug word is nie geweld nie maar die Woord waardeur die Heilige Gees werk: dus geestelik, in die sfeer van die Heilige Gees.

Daar word tereggewys, vermaan en bestraf om te oorreed tot bekering en as daar nie bekering kom nie, uiteindelik verklaar dat die verkeerde sondaar nie in die vergadering van die gelowiges tuishoort nie. Matth. 18, II Tim. 4:1 v.v. ens. vgl. N.G.B. Art. 30 en 32; H.K. Sondag 30 en 31, vrae 81-85.

Die tug gaan oor die sondaar, nie soos by die Roomse oor dooie dinge (geboue) of massas nie, maar oor die individu wat lid is van die kerk kragtens doop en belydenis.

Daar was en is stryd oor die vraag of 'n dooplid werklik voorwerp van

Tug is. a'Lasco in sy Forma ac Ratio sê ja : as n dooplid nie by sy twintigste jaar openbare belydenis, waartoe hy/sy verplig is in opdrag van Christus (Matth. 16), gedoen het nie moet hy na vermaning by volharding geëkskommuniseer word. Voetius volgens Rutgers net-soos die Dordtche Sinode 1578, sê nee, hulle is wel in die verbond maar nie in die kerk as instituut nie, daarom moet sulke mense wat gedoop is, maar nie belydenis doen nie net beskou word as nie behorende tot die kerk nie. Die Sinode van 1961 het die standpunt van a'Lasco aanvaar as die juiste nl. dat dooplidmate beskou moet word as lede van die kerk kragtens die genade verbond en dat hulle ook voorwerpe van die tug is, hoewel die toepassing nie op dieselfde wyse kan geskied nie. Daar kan bv. nie die afhouding van die nagmaal wees nie. By afsnyding, so het die Sinode besluit, moet die nodige wysiging aan die formulier vir die ban gebring word.

ARTIKEL 72

Waar in art. 71 gesê is wat die tug en die doel daarvan is, kom art. 72 tot die tug self.

1. Daar word eerstens vasgestel wanneer dit nodig is om iemand terug te bring; wanneer iemand afgedwaal het; dit is sonde doen, in opstand teen God in ongehoorsaamheid aan die Here Christus, leef.

Dit gebeur as iemand die suiwerheid van die leer aantas en daarom ook sondig t.o.v. die vroomheid van Wandel:

Die belydenis, (of leer) is die fondament waarop die kerk gebou is. Dit is die belydenis dat Jesus die Christus, die Seun van die lewende God is. Vgl. Matth. 16:16 tot 18. Die kerk is ook pilaar en grondslag van die waarheid, 1 Tim. 3:15. Geroep deur die Here om n lig vir die wêreld te wees. Matth. 5:14 v.v. vgl. ook Matth. 10:31-33. Wanneer die roeping nie vervul word nie, en die Openbaring (waarheid) van God aangetas word deur dwaalleer - hetsy in die geheel deur verwerping van die gesag van die Skrif, hetsy in dele soos deur die lering van Christus se waaragtige Godheid; sy opstanding ens.; of enige ander geopenbaarde

waarheid - word in opstand teen God (die Here) gelewe; in die duisternis gewandel en so die gemeenskap met Hom en die kerk verbreek. Dan moet dadelik opgetree word om die dwalende terug te bring.

As die vroomheid van die wandel ontbreek d.w.s. as die gewone gedrag (vgl. oorspr. betekenis van peripatein nie ooreenkom met die uitgesproke geloof in Christus nie: "Nie elkeen wat vir My sê Here, Here! sal ingaan in die koninkryk van die hemele nie, maar jy wat die wil doen van my Vader wat in die hemele is... " Matth. 7:21 v.v.

Die keuse van die woord wandel; n woord wat steeds in die Skrif gebruik word, is belangrik. Dit benadruk die gewone, aldaagse doen en late. Mens kan sê die spontane optrede waardeur die innerlike blootgelê word - die vrugte wat pas by die boom. Die art. wil dan ketterjagtery of n lewenskwellery (plagery) voorkom. Elke mens is n sondear en struikel in vele en dikwels (vgl. Jak.). Maar die gelowige erken sy/haar sonde, stry daarteen en hy/sy se daaglikse bekering is duidelik te sien - dit kom uit in die wandel. Maar as in die wandel, dit is in die gewone gedrag nou uitkom dat nie rekening gehou word met God se Woord nie; dat om sonde te doen die spontane, gewone handeling is en nie n struikeling nie - dan het dit die tyd geword vir tug; die optrede van die persoon van die verkeerde weg terug te kry. Op die bekeringsweg - as dit die wandel is -- word die strydende sondear begelei deur die prediking en pastorale sorg, d.i. die bediening van die Woord in die openbaar en aan die huise.

2. Die artikel stel tweedens vas hoe gehandel moet word as die sonde ten opsigte van die leer en/of wandel heimlik is.

Wanneer is n sonde nog geheim? Die Skrif laat dit in Matth. 18 uitkom. Dit is nog n heimlike sonde as dit nie in die gemeente (en ook in die samelewing) bekend is nie. Dit gaan oor in sonde "teen jou" dit sluit enige sonde in. Wat teen God is is teen jou, d.w.s. waarvan net jy weet. Dit sou seker nie die kennis van enkele vertroude persone uitsluit nie. Die bekendheid is in elk geval nie van so n aard dat meer as een of n paar hulle daaraan

kan erger nie.

Vanaf die 1e Sinodes het die kerklike vergaderinge dit nie ge-
waag om presies te omskryf watter sondes of wanneer sondes geheim
is nie. Dit moet in elk geval beoordeel word. Ek noem 'n voor-
beeld. Die 7de gebod is oortree en 'n dogter is swanger. Nie-
mand behalwe die dogter en miskien haar medepligtige weet dit nie.
Sy openbaar dit egter - voordat dit merkbaar word - aan 'n ouder-
ling (predikant). Dan sou dit nie as 'n geheime sonde behandel
kan word nie, want die aard van die sonde is sodanig dat dit, op
die duur tog bekend word! Dit kan ook gebeur dat iemand dronk
was en selfs al ver heen is op die weg van gewoonte dronkenskap,
maar hy sluit hom in sy kamer toe as hy dronk word. Net hy en
sy vrou weet daarvan. Sy vrou kan aanvanklik en 'n ouderling of
ander lidmaat wat dit agterkom kan dit as 'n geheime sonde behan-
del totdat verharding blyk. Hier egter versigtig! Dronke het
na elke fuif berou, maar bekeer hom tog nie!

'n Beter voorbeeld: 'n Persoon steel in 'n oomblik van swakheid
van my geld. Hy kry berou en bring dit egter dadelik terug; dit
bly dus net tussen ons, dan moet ek hom vermaan en vergeef en
daarna is die saak afgehandel.

Geheime sondes word tussen vier oë bestraf (Matth. 18:15) en as
daar berou en bekering is, bly dit onder vier oë vgl. ook 1 Kor.
13:4-7. Jak. 5:19,20; vgl. ook Gal. 6:1; 1 Thess. 5:11 en 14,15;
Hebr. 3:13.

ARTIKEL 73

In art. 73 word die voorskrif in Matth. 18 benadruk. Onder geen om-
standighede mag 'n geheime sonde wat heimlik bestraf en waaroor berou
betoon en wat opgevolg is deur bekering, openbaar gemaak word deur 'n
aanklag by die kerkraad nie. Die doel van die tug - soos dit eer-
stens deur die gelowiges, onderling uitgeoefen moet word - is bereik
en verdere optrede teen die sondaar sou liefdeloos wees. Eers as
daar verharding is nadat ook getuies d.w.s. twee of drie agbare en
betroubare, invloedryke lidmate gehelp het met die vermaning, mag

die saak by die kerkraad aangegee word. Dit word dan deur verharding openbaar (Matth. 18:16 v.v.)

ARTIKEL 74

Die aangee by die kerkraad waarvan ook in art. 73 sprake is gee in die lig van Matth. 18:17 probleme. Hier is sprake van die gemeente: "As iemand, nadat hy deur twee of drie persone in liefde oor 'n heimlike sonde vermaan is, geen gehoor gee nie of 'n openbare sonde bedryf het, moet dit by die kerkraad aanhangig gemaak word."

Art. 72 en 73 skryf die weg van die onderlinge tug voor aan die gelowiges. Die gelowiges moet op mekaar ag gee, mekaar vermaan, bemoedig en ondersteun, vgl. Gal. 6 en 1 Thess. 5:14 en 15. Die opsieners moet toesien dat die gelowiges hulle taak uitvoer en mag dit nie op hulleself neem nie. So maklik fluister lidmate dit in 'n opsiener se oor: "het jy gehoor dat so en so, dit en dat gedoen het. Die mense weet nie daarvan nie, maar ek weet. Moet net nie dat hy agterkom dat ek dit gesê het nie". So iemand moet bestraf (vermaan) word om kragtens Matth. 18 sy roeping te vervul.

Eers as daar verharding blyk, as twee of drie agbare lidmate gehelp het met die bestraffing, moet dit by die kerkraad aangegee word. Die doel van die tug is die eer van God, die welsyn van die gemeente en die behoud van die sondaar. Daarom moet die tug deurgaans tot op die end. Wat heimlik was word openbaar deur verharding. Die verharding noodsaak die wat weet om dit aan die kerkraad te openbaar, sodat hulle amptelik, in die naam van Christus die sondaar kan bestraf; hom kan aansê dat hy/sy geen deel het aan Christus as daar volhard word in die sonde nie.

Dit is dan noodsaaklik dat (1) die klaer die klag duidelik formuleer en met bewyse aan die kerkraad voorlê, met byvoeging dat reeds na Matth. 18 gehandel is; (die klaer kan ook 'n buitestander wees; in so 'n geval moet met versigtigheid opgetree word); (2) die kerkraad behoorlik vasstel of dit wel 'n tugwaardige sonde is wat begaan is (en nie somar vittery of plaery nie); (3) behoorlik vasgestel word of die aangeklaagde wel skuldig is of nie. Veral as die

aangeklaagde skuld ontken, moet betroubare getuies opgeroep word. Indien die sondaar erken dat hy die daad gepleeg het, (alhoewel hy ontken dat dit sonde is) hoef daar nie verder getuies ingeroep te word nie. Die sondaar moet altyd die reg kry om sy saak behoorlik te stel. In uitsonderlike gevalle - waar die sondaar om een of ander rede nie in die vermoë is om self sy saak te stel nie - kan iemand vir hom intree, nie as advokaat nie, bloot om sy saak reg te formuleer. Dit gaan immers om die persoonlike verhouding tussen die sondaar en Christus, wat nie met advokatory reggestel kan word nie; (4) na die ondersoek beslis die kerkraad of die aangeklaagde skuldig of onskuldig is en bestraf hom/haar ernstig in die naam van die Here; roep hom/haar op tot berou en bekering. Die bestraffing moet uit die woord gedoen word, van aangesig tot aangesig. Indien die sondaar weier om te verskyn kan die bestraffing opgedra word aan 'n kommissie uit die kerkraad en desnoods kan dit skriftelik gedoen word; (5) vanaf die aanklag tot die bestraffing moet alles nou-keurig deur die skriba opgeteken word sodat later vasgestel kan word of reg geskied het ooreenkomstig die opdrag van Christus.

Wat geld vir 'n heimlike sonde wat openbaar geword het, geld ook vir 'n openbare sonde. Die verskil is net dat 'n openbare sonde dadelik aangegee moet word by die kerkraad. Dan moet die sonde, tyd en plek gegee word.

Wanneer is 'n sonde openbaar? Gewoonlik word dit onderskei as sondes wat (1) wel in die geheim gedoen is, maar uiteraard nie geheim kan bly nie; dit is sondes wat na hulle aard openbaar is soos hoerery, diefstal, moord ens; (2) gepleeg is in 'n openbare plek, selfs al sou op die oomblik nie baie mense teenwoordig wees nie is dit seker dat die gerug daarvan vinnig versprei bv. openbare dronkenskap, openbare verkondiging van dwaalleer ens.; (3) so gruwelik is dat dit 'n openbare bestraffing vereis, bv. heimlike Godslastering (in teenwoordigheid van een of twee persone) of poging tot skeurmakery of opstokery tot geweld (wat uiteraard misluk, maar deur tog een of twee bekend is) vgl. Dordt 1578.

Nadat die kerkraad nou só 'n sondaar bestraf het en hy/sy, sy/haar

sonde erken en dadelik berou betoon, het jy die sondaar gewin en dan word ooreenkomstig art. 75 opgetree.

Ten slotte moet aandag gegee word aan die opdrag van Christus: "Sê dit aan die gemeente" Matth. 18:17.

Die Anabaptiste en Independenten sê dit beteken net dat die gelowiges byeen geroep en die saak aan hulle voorgelê moet word vir beslissing en optrede. Die tug mag berus uitsluitlik by die gemeente as vergaderde gelowiges.

Die Gereformeerdes d.t.o. het vanaf die reformasie die opvatting verworpen. Eksegete soos Groshuise, H.N. Ridderbos, Stier en kerkregtelikes soos Bouwman, Rutgers en Jansen o.a., verklaar dat ekklesia in Matth. 18:17 dui op die georganiseerde gemeente; "de gemeente officieel, dit is die gemeente soos dit later onder die leiding van die ampsdraers, die orgaan van die gemeente gekom het. Stier lê nadruk op die tê (soos Grosheide ook) wat wys op die bepaalde gemeenskap van gelowiges, plaaslik en dus noodwendig georganiseerd. M.a.w. die gemeente neem die klag op deur die kerkraad as sy orgaan - so Jansen; die kerkraad oefen die tug uit namens die gemeente; so v.d. Vyver by art. 74; Rutgers - de Jong p. 39 Bouwman II, pp. 610/11.

Al hierdie skrywers beperk egter hulle uitspraak dat die kerkraad die orgaan van die kerk is wat in die tug handel (soos die liggaam deur die oog as orgaan sien); deur uitdruklik te verklaar dat hulle nie die wil van die gelowiges in die tug uitvoer nie, maar wel die opdrag van Christus.

Die fout wat gemaak word is m.i. dat die skrywers nie die volle konsekwensie van hulle regte eksegetiese trek nie. Ekklesia sien reeds op die plaaslik geïnstitueerde kerk wat nog moes kom, in Matth. 18. En in 2 Kor. 5 op die reeds geïnstitueerde kerk. Maar in Matth. 16 het Jesus Christus reeds die tugmag in enger sin opgedra in die ampsdraers. Daarom moet die onderskeiding in die oog gehou word: die tugreg van die gemeente soos dit in Matth. 18:15 en 16 voorgeskryf word en die tugreg soos dit aan die ampsdraers ten behoewe van en ook met medewerking van die gelowiges opgedra is. Die ampsdraers is organe van Christus ten behoewe van die gemeente. Daarom mag hulle

nooit los van of sonder die gemeente optree nie. In die tug is dit bv. die bedorwe lid wat die hele liggaam kan bederf wat uitgewys en afgesny moet word deur die opsieners. Daarom moet die gelowiges meewerk tot die uitwys van die bederf (aangee) en die genesing (spreek met en bid vir) en by verharding uitwerping (soos heiden en tollenaar) vgl. Art. 77.

ARTIKEL 75

Art. 75 praat van versoening na boetvaardigheid. Onder versoening word in die artikel verstaan die handeling van die kerk teenoor 'n sondaar wat daarop dui dat sy sonde vergeef is en dat sy verhouding tot die kerk herstel is.

Die artikel gaan uit van die veronderstelling dat die tug sy doel bereik het. Die verskillende stadia (art. 72-74) van vermaning het daartoe gelei dat die sondaar sy skuld bely, sy berou betuig en hom bekeer van sy verkeerde (bose) weg.

Die artikel veronderstel ook dat die sonde bekend (openbaar) is en dat die tug sy doel bereik het en dus nie voortgaan nie vgl. Spr. 28:13.

Die kerkraad moet egter seker maak dat die tug sy doel bereik het. Daar moet "genoegsame tekens van boetvaardigheid" wees. Die kerkraad is geen harte kenners nie en kan maar oordeel op uitwendige tekens : op beroubetuiging en bekering. Andersyds is die gevaar van valsheid of onopregtheid en oppervlakkigheid by die sondaar altyd aanwesig. Veral by sekere sondes moet eers baie seker gemaak word of die berou eg en die voorneme tot bekering sterk genoeg is. In so 'n geval word 'n proeftyd gegee. Dit moet feitlik in elke geval van dronkenskap gedoen word, omdat so maklik in die sonde terug geval word. En ware berou sonder opregte bekering bestaan nie.

Soms is dit nodig om 'n tydjie te wag voordat na die vergifnis, die sondaar se verhouding tot die gemeente genormaliseer word. In gevalle van ergerlike sondes d.i. growwe of die wat eerloos maak in die oë van die wêreld, wat groot algemene beroering verwek het en tot skande vir die kerk was, moet eers seker gemaak word dat die berou en

bekering so algemeen aanvaar word, dat daar nie meer sprake van erger-
nis in die kerk kan wees nie. Dit moet gebeur bv. by openbare gods-
lastering, moord, owerspel, landsverraad ens. Die berouvolle sondaar
sal nie dadelik tot die nagmaal toegelaat kan word nie al is die kerk-
raad oortuig van berou - die stigting van die gemeente vereis dat ge-
moedere eers geleentheid kry om te bedaar. Hy word dan nog afgehou
van die nagmaal - dit is geen dissiplinêre handeling nie. Voetius
noem dit abstentio simplex.

Tegelyk is dit ook tot welsyn van die sondaar, omdat hy/sy maklik in
die tyd van worsteling om weer die broeders en susters in die oë te
kan kyk, ontmoedig kan word deur onbegrip van medegelowiges wat nie
behoorlik voorberei is om vergifnis te smek nie.

Hoe moet die versoening nou plaasvind nadat die kerkraad oortuig is
van berou en bekering en dat versoening tot eer van God en stigting
van die gemeente en welsyn van die sondaar sal wees? Op die vraag
kan net geantwoord word dat elke geval op meriete beoordeel moet word.

"Die versoening ... moet ... in so n vorm en op so n wyse plaasvind
soos elke kerkraad dit vir die stigting van die kerk nodig oordeel".
L.W. die kerkraad oordeel en nie n kommissie of n paar lede nie.

In die algemeen kan gesê word dat as die sonde nie algemene opspraak
verwek het in die kerk nie en nie van so n aard was dat dit veel aan-
dag getrek het nie, moet die kerkraad volstaan by n skuldbelydenis
voor die kerkraad en hoogstens die verontregtes (bv. in geval van
belastering van n persoon of n diefstal in engere kring) vgl. Dord-
recht 1578.

In die geval van sondes soos openbare dwaalleer wat verkondig is;
Godslastering, moord ens., wat groot ergernis veroorsaak het en vir
die kerk uiters skandelik was, moet die versoening openbaar ge-
skied, vgl. Teurs 1563.

Dit kan gebeur of deur n afkondiging dat n sekere br. of sr. wat die
of daardie sonde begaan het, na bevrediging van die kerkraad berou
betuig en bekering bewys het en dat die gemeente die sondaar moet
vergeef en weer as br. of sr. in volle regte moet aanvaar, vgl.
Schoonhoven 1579 en Middelburg 1591 - met die verskil dat die Si-
nodes bepaal het dat die naam genoem moet word; en dit is nie juis

nie. Om die berouvolle sondaar tog enigsinds te spaar bly ook in die publieke versoening die persoon deur die verswyging van die naam net by die wat reeds weet wie hy is bekend.

In uiterste gevalle moet die sondaar opgeroep word om in die midde van die gemeente openbare skuldbelydenis en berou te betoon. Dit sal uiteraard net in uiterste gevalle moet gebeur omdat die eer van God en die stigting van die kerk sowel as die welsyn van die berouvolle sondaar dit vereis. Die beslissing daartoe moet altyd geneem word met 2 Kor. 2:6 en 7 in gedagte.

In die slotbepaling van die artikel word benadruk dat dit in die K.O. om 'n besondere regspleging gaan - nie om vergelding nie, maar om herstelling van die geskonde verhouding tussen die sondaar en God, en die sondaar en die gemeente. Daarom word die menslike beperktheid in ag geneem en met groot versigtigheid gehandel waar dit gaan oor die eis tot openbare skuldbelydenis en berou betoning.

As daar verskil is in die kerkraad - in duidelike onvermoë en tot 'n eenheidsbeslissing te kom in die verband - moet die hulp van twee naburige kerke ingeroep word. Die kerkraad en die twee naburige kerkrade moet dan saamstem oor hoe opgetree moet word; "met advies" beteken hier : daar moet tot 'n geneenskaplike oordeel gekom word. Miskien moet die advies tog in elkgeval gevra word, veral as 'n kerkraad klein is.

ARTIKEL 76

In artikel 75 is die optrede gereël in geval die bestraffing van die kerkraad die gewenste uitwerking het en daar berou en bekering intree.

Art. 76 bepaal hoedat met die tughandeling voortgegaan moet word as ook die bestraffing van die kerkraad geen uitwerking het nie. Daar moet dan voortgegaan word om die sondaar tot heiden en tollenaar te verklaar; om hom/haar aan te sê dat hy/sy geen deel aan Christus het nie.

Dit is egter 'n lang proses. Art. 76 benadruk implisiet eerstens die lankmoedigheid wat betrag moet word in die tug. Daar word nie -

selfs onder die ergste uittarting van die sondaar - hals oor kop opgetree nie. Die artikel veronderstel reeds herhaalde vermaninge deur die kerkraad - en dan word die vermaninge waarvan art. 72 en 74 spreek - nie vergeet nie.

Dit beteken in die reël vermaninge oor 'n korter of langer tydperk wat 'n geheime sonde betref. Selfs as daar hardnekkigheid is by die sondaar word nie dadelik oorgegaan tot die afsnyding nie. Daar word nog eers 'n voorlopige stap geneem; volgens die Synopsis (2 p 264pr.34) die afhouding van die nagmaal wat die klein ban is. Dit is 'n laaste en die ernstigste bestraffing met die daad voor die afsnyding. Die ekskommunikasie val uiteen in twee stappe of trappe volgens Walaeus.

Die klein ban of excommunicatio minor is nog nie die eintlike afsnyding nie. Dit ontnem nog nie regte wat aan gelowige behoort en so die lidmaatskap nie. Met die klein ban word die gebruik van die regte opgehef en so word die sondaar voor die uiterste werklikheid van die ban gestel. Soos die (voor)regte nou nie mag gebruik word nie, kan dit geheel weggeneem word as daar nie bekering kom nie.

Onder die regte waarvan nie gebruik gemaak kan word nie word verstaan die wat eksklusief net aan die lidmate toekom. Eerstens die aansit aan die tafel van die Here; dan die doop; die stemreg en verder alles wat behoort by die lidmaatskap aan die liggaam van Christus. Vroeër was die teenwoordigheid onder die bediening van die Woord hierby ingesluit. So het Ambrosius Keiser Theodosius II die bywoning van eredienste belet totdat hy genoegsaam boete gedoen het. Maar tydens die reformasie het die uitsluiting uit die erediens as reël nie onder die klein ban geval nie. Enigeen kan na die woordsbediening luister - ons moet ons beywer om ook ongelowiges onder die diens van die Woord te kry. Slegs in gevalle soos tydens vervolginge, waar die sondaar 'n gevaar in die kerk kan wees deur verraad, moet hy geweier word.

Die klein ban word eers toegepas as die vermaninge van die kerkraad hardnekkig verwerp word.

Hardnekkig beteken volhardend : aanhou om geen ag te slaan op die vermaninge nie. Dit kan gebeur:

1. Negatief deur nonverskillige houding aan te neem en maar voort te leef in die sonde; deur te handel asof daar niks verkeerd is nie;
2. positief deur die kerkraad of teë te spreek, of die gesag van die kerkraad te ontken (soos die Remonstrante met Sinode gedoen het); die oproepe om verantwoording te doen te ignoreer ens. ens.

Nadat alles gedoen is om die sondaar sover te kry om hom/haar te onderwerp en dit nie help nie, word in die geval van geheime sondes wat deur aangifte openbaar geword het, die gebruik van die nagmaal hom/haar ontsê.

In geval van openbare growwe sondes word die sondaar dadelik van die nagmaal afgehou. Maar dan is dit nog nie die klein ban of dissiplinêre afhouding nie. Dit word genoem die eenvoudige afhouding veral met die oog op die heilig houding van die nagmaal. Die klein ban word ook in geval van 'n openbare growwe sonde toegepas slegs na verharding. Tog word deur 'n besluit van die kerkraad die sondaarvan die nagmaal afgehou (1) selfs al het hy reeds berou betuig, maar dit nog nie tot stigting van die gemeente sal wees as hy te gou aan die nagmaal toegelaat word nie; (2) as dit gepleeg is kort voor die nagmaal en die saak nog nie ondersoek kon word nie; (3) as daar sterk gerugte dat 'n lidmaat 'n sonde gepleeg het, hy dit ontken en die klag nie bewys kon word nie maar daar tog beroering in die kerk is, dan moet sake eers weer in orde kom; (4) die lidmaat kan in oorleg met die kerkraad self besluit dat hy nie aan die nagmaal sal deel neem alvorens die saak waarin hy betrokke is nie opgehelder is nie.

Ook hierdie "eenvoudige" afhouding kan alleen deur die kerkraad toegepas word - nie deur die ds. of 'n ouderling nie.

Die toepassing van die klein ban word ook nog nie aan die gemeente bekend gestel nie. Dit vorm nog deel van die oorrëding tot berou en bekering. Eers as dit ook nie help nie; as die sondaar selfs nadat hy verskillende kere van die nagmaal afgehou is, nog volhard in die sonde, word oorgegaan tot die afsnyding of excommunicatio major, soos voorgeskryf in art. 77.

Dan moet die notule egter 'n afdoende beeld gee van (1) die skuld van die sondaar en wie hy/sy is; (2) die herhaaldelike vermaning deur die kerkraad en (3) die verharding van die sondaar.

ARTIKEL 77

Die eerste gedeelte van die artikel was oorspronklik die slot van art. 76. Met die hersiening van 1964 is die redaksionele wysiging gemaak sodat die slot paragraaf van art. 76 nou die begin van art. 77 vorm. Dit het egter geen inhoudelike verandering meegebring nie.

As na die vermaning in die klein ban nie geluister word nie, is die einde van die pad bereik. Dan moet tot die tweede stap in die ekskommunikasie oorgegaan word nl. die groot ban : excommunicatio major.

Dit is dan 'n verklaring in die Naam van Christus dat die sondaar geen deel het aan Hom of Sy ryk nie en daarom ook nie langer erken kan word as lid van die kerk nie. En waar die verklaring ongehoorsaamheid aan Christus en ooreenkomstig sy Woord gemaak word meen dit dat die hemelryk vir so een toegesluit is. Nie die kerkraad sluit toe nie, Christus sluit toe en die kerkraad verklaar in sy Naam dat Hy dit doen.

Die groot ban is so van geweldige erns - eintlik huiweringwekkend. En tog mag daar nie van teruggedeins word nie. Maar daartoe mag eers oorgegaan word as voortgaande verharding by die sondaar vasgestel is na die afhouding van die nagmaal herhaalde vermaninge.

Die groot ban val ook uiteen in drie trappe. Rutgers (vgl. Kladiktaat e.d. de Jong) wys tereg daarop dat dit fout is om te spreek van drie trappe van sensuur. Dit is geen graduele toename in die sensuur nie, wel 'n afsnydingsproses. Die lid word langamerhand afgesny en met elke stap geskied prinsipieel die selfde, nl. die sondaar word vermaan om tog nog tot bekering te kom.

Die eerste stap van afsnyding of die groot ban is dan om aan die gemeente mee te deel wat die sonde is; dat die sondaar reeds herhaaldelik tevergeefs vermaan is, ook deur die afhouding van die nagmaal.

Aan die gemeente word voorts opgedra om met die sondaar te spreek en vir hom/haar te bid. Die naam mag wel nie genoem word nie, tog gaan dit om 'n openbare sonde en sal die sondaar, indien nie by almal nie, dan tog by sommiges bekend wees. Die naam word nog nie genoem nie, om die sondaar enigsinds te spaar.

Voor dit sover kom moet die notule duidelik toon dat vanaf die besluit tot afhouding daar gedurig aandag aan die sondaar gegee is. Daar moet rapport op elke vergadering kom van die wyksouderling en of kommissies aan wie die verdere vermaning van die sondaar opgedra is.

Bly bekering nog uit moet met advies van die klassis die tweede afkondiging of openbare vermaning geskied. Hierdie keer met die noem van die naam. Die advies van die klassis word ingeroep vanweë die erns van die saak. Dit raak tog die ewige wel of wee van die sondaar. Daarom wend die kerkraad hom tot die naburige kerke om hulp om in die groot verantwoordelikheid met des te meer sekerheid te kan handel. Rutgers sê wel die kerkraad doen dit net kragtens ooreenkoms in die K.O. waardeur die kerkraad sy eie mag vrywillig beperk. Die verklaring van waarom die advies ingeroep word verswak mi. egter die hele gedagte wat die bepaling beheers nl. om in so 'n magtige saak meerdere hulp in te roep in opdrag van Christus.

Die advies is dan ook nie "raadvra" om daarmee na goeë dinge te handel nie - dit is advies vra om daarna te handel; om tot 'n ooreenstemming te kom.

Die klassis oordeel in hierdie geval op mededeling van die kerkraad dat 'n afsnydingswaardige sonde gepleeg is; daarin volhard word na herhaalde vermaning en afhouding. Indien nodig skets die afgevaardigdes die verloop van sake aan die hand van notules en ander stukke. Die informasie kan ook net deur 'n stuk wat deur die kerkraad voorberei is voorgelê word. Deur desnoods verduidelikings te vra stel die klassis dan vas of die kerkraad alles gedoen het wat Christus voorskryf vir die tug (o.a. Matth. 18) soos dit vervat is in die K.O. Dan word beslis of die kerkraad eers nog moet arbeien of met die tweede stap tot afsnyding voortgegaan kan word.

Die klassis ondersoek nie op die stadium self die saak nie. Dit gebeur eers by appél.

Daarom prejudiseer die advies ook nie 'n moontlike appél nie. Die advies gaan oor die vraag of die kerkraad na eie mededeling genoeg gedoen het om verder te kan gaan.

Nadat die tweede afhouding gemaak is en daar weer n tydperk sonder vrug vermaan is, volg die derde afhouding waarin meegedeel word dat, tensy daar bekering is voor n sekere tyd, sal die finale afsnyding in n ereidiens volgens die formulier wat daarvoor bestaan (deur s'Gravenhage 1586 opgestel) plaasvind. Die tyd moet nie te kort wees nie, maar ook nie te lank uitgerek word tussen die derde trap en die finale afsnyding nie. Daar moet genoeg tyd wees om finaal met die sondaar te spreek; dat hy/sy die skriftelike besluit kan ontvang. En as tot finale afsnyding oorgegaan word moet die sondaar daarvan skriftelik kennis kry met aanduiding van sy sonde en verharding.

Die tydperk tussen die ander stappe word ook deur die kerkraad bepaal. Daar moet genoeg geleentheid wees vir herhaalde vermaninge en om definitiewe verharding te kan vasstel.

Walaeus skryf in die Synopsis (dl II p. 265 pr.38) dat tot die derde stap alleen oorgegaan word as die sonde teen die Heilige Gees gepleeg is. Dit sou dan die Anathema Maranatha van 1 Kor. 16: wees. Enersyds kom dit seker daarop neer, maar andersyds is dit tog weer nie te aanvaar dat die kerkraad moet verklaar dat dit juis die sonde teen die Heilige Gees is wat gepleeg is nie. As dit so was sou art. 78, wat van boetvaardigheid spreek seker nie in die K.O. kon ge-wees het nie.

Wanneer die sondaar afgesny is moet die gemeente geen intieme, broederlike omgang meer met so een hê nie. Natuurlike bande of gewone samelewingskontak soos daar noodwendig tussen bv. christene en heidene bestaan, sal ook nog met so n afgesnedene teen wil en dank onderhou moet word. n Vrou hoef immers nie van haar man te skei of te weier om saam met hom aan dieselfde tafel te eet, soos die Roomse ens. nie? Die sondaar het geen deel meer aan die kerklike gemeenskap nie en met hom/haar mag geen onnodige omgang gemaak word nie, sodat hy/sy tot skaamte gebring word. (Emden 1571, Dordt 1578).

Die vraag word ook gestel : wat van afgesnedenes se kinders? Is hulle na die afsnyding van hulle ouers (of een ouer) nog in die verbond en daarom lid van die kerk?

Die wat gedoop is voor die afsnyding bly in die verbond en lede van die kerk. Dit gebeur gewoonlik egter dat hulle uit die kerk geneem word deur die ouers, dat die kerk hulle nie meer as lede deur katkisasie ens. kan behandel nie. Feit bly egter dat as dit moontlik is mag sulke kinders nie losgelaat word nie.

Kinders na die afsnyding uit die afgesnede ouers gebore is nie in die verbond nie. As net een ouer, vader of moeder, afgesny is, heilig die man die vrou (of andersom vgl. 1 Kor. 7) en dié ouer wat nog lid is kan dan alleen die kind ten doop hou.

Tenslotte is die vraag aktueel of met die afsnyding voortgegaan kan word as die sondaar in die proses hom of haar offisieel aan die kerk onttrek het. Daar is die wat meen dat lidmaatskap net deur die tug beëindig kan word. Dit is egter 'n foutiewe opvatting. 'n Kerkraad mag iemand wel nooit bloot skrap nie; Christus dring die gelowige deur sy Gees om homself by die kerk te voeg of om daarin te bly as hy kragtens geboorte en doop lid van die kerk is. Maar as die sonde die oorhand kry en die hunkering na die wêreld te sterk is, of as in verzet teen Christus na 'n ander "kerk" gehardloop word om die tug te ontduik, dan het so 'n lidmaat hom of haarself, self van die liggaam van Christus losgeruk of afgesny. En met die nodige versigtigheid en leedwese moet die feit aan die gemeente gestel word. Rutgers stel die teendeel. Bekendmaking sou ander swakkes en twyfelendes aanspoor om ook te bedank. Met die afsnyding ooreenkomstig art. 77 kan in elkgeval ook nie voortgegaan word nie (vgl. Kerkelyke Adviezen II p. 304 209).

Wanneer iemand de facto aangesluit het by 'n ander kerk of hom by 'n sekte laat doop het sonder om die kerkraad kennis te gee, kan nog voortgegaan word met die afsnyding, mits dit duidelik aan die sondaar gestel word en hy/sy hom/haar nog nie verwerdig om offisieel te bedank nie.

In so 'n geval moet versigtig opgetree word. Veral as so een in teenwoordigheid van twee of meer getuies verklaar het dat hy hom aan die kerk onttrek, kan verdere tugsappe lei tot hofsake waarin die kerkraad dan moeilik 'n verweer kan hê, omdat hy iemand getug het

(en so sy eer aangetas het) wat wel laat blyk het dat hy hom aan die toesig van die kerk onttrek het : vgl. Rutgers, Kerkelyke Adviezen I pp. 304/5. Adv. 200 en 201.

ARTIKEL 78

Hierdie artikel kan die sluitstuk oor die gedeelte wat handel oor die tug van lidmate, genoem word.

Die sondaar het hom verhard tenspyte van alle vermaninge. Die verharding het die kerkraad genoodsaak om openlik aan die sondaar te sê dat sy/haar gedrag kom nie ooreen met dié van n begenadigde wat uit die slawehuis uitgelei is nie (vgl. inleiding van die Wet). Die gedrag is die van n indringer in die huisgesin van God en daarom moes die persoon as indringer n verdere plek in die kerk ontsê word deur die ban.

Maar ook die stap is nog n genaderoop van die Heilige Gees tot berou en bekering. Dit is asof Hy in art. 77 ook nog laat hoor dat Hy loslaat en uitstoot om te red (vgl. Esegieël 9:1-11). Daarom moet die kerk nog altyd vir die afgesnedene bid. Dit kan nog n ware verbondskind wees wat so diep geval het dat daar menslikgesproke geen tekens van die verbond behalwe die feit van die doop, oorgebly het nie. En dan is die ban die magtige hand van God die Here om sy kind weer uit die dieptes op te ruk.

En Hy doen dit langs die weg van boetvaardigheid. Die profeet Nathan is gebruik om die verharde Dawid daartoe te bring dat hy in berou en met boetvaardigheid hom voor God verootmoedig het. Die gebed van die kerk en die amptelike vermaning van tyt tot tyd deur ouderlinge kan die boetvaardigheid werk. Sommige noem sulke afgesnedenes voorwerpe van Evangelisasie. Ek bly liever by die skriftuurlike spreekwyse van die vermaning van die afgedwaalde en die soek van die verlorene deur die bondige vermaningswoord : "Bekeer jou....."

In die praktyk het die afgesnedenes (formeel sowel as informeel deur die kerk te bedank) deur "Evangelisasie" die geleentheid om hulle sonde en die verharding daarin te omseil en weer op so n "effense" algemene belydenis op veel aandrang van die Evangelisasiekommissie "opgeneem" te word.

Van boetvaardigheid en versoening met die gemeente is daar dan geen sprake nie. Die soort Evangelisasie ontkrag die tug.

Art. 78 eis kragtens Ps. 32,51; Jak. 5:16; Matth. 5:22 v.v. egter boetvaardigheid, berou, n gebrokenheid van hart oor die spesifieke sonde. Dit eis verder die drang om weer openlik as lid van die liggaam van Christus opgeneem te word deur in die openbaar skuld te bely, berou te betoon en n betering van die lewe te beloof (vgl. Formulier van Wederopneming).

Die drang om weer met die gemeente versoen te wees moet bekend gemaak word, soos dit in die eerste gedeelte van die formulier gebeur. Die gedeelte behoort minstens twee Sondae voor die wederopneming gelees te word sodat die gemeente die geleentheid kan hê om die wettige besware in te dien. Daarom eis art. 78 ook dat die begeerte om te versoen vroegtydig bekend gemaak moet word. Hier moet gewaak word teen kleinlikhede van mense wat in hulle hart onversoenlik is en selfs n berouvolle sondaar nie wil vergeef nie. Diesulkes moet ernstig bestraf word.

Wanneer die gemeente geen besware het nie word die berouvolle sondaar met die formulier (om willekeur te voorkom) weer opgeneem as lid van die liggaam van Christus.

Die artikel word in verband gebring met die nagmaal.

Tereg: die sondaar het die dood van die Here verag, dit vir hom as onnodig beskou; Hom weer gekruisig met sy verharding. Nou gryp hy weer die Gekruisigde Christus aan; soek sy gemeenskap om ook in die gemeenskap aan Sy dood verseker te wees van sondevergifnis. Daarom, as dit enigsinds kan, geskied die versoening met die gemeente, wat alleen kan deur die versoeningsbloed van Christus, net voor die viering van die nagmaal. Aan die tafel word die versoende sondaar dan opnuut verseker van die gemeenskap met Christus en die broeders en susters; met die Hoof en die lede.

Dit kan gebeur dat n afgesnedene vertrek uit die kerk waar hy of sy afgesny is en weer begeer om opgeneem te word. Dan geskied die wederopname in die kerk waar hy dan woon. Dit kan nodig wees; en daar

moet in elk geval waar dit moontlik is met sy vorige kerkraad oorleg gepleeg word oor die afsnyding en selfs die wederopneming. Die volle verantwoordelikheid van die wederopname berus egter uitsluitlik by die plaaslike kerk. Rutgers stel dit duidelik in sy kollegediktate en Bouwman volg hom tereg daarin.

In sy Kerklike Adviese wyk Rutgers egter af van die gereformeerde beginsel en word deur Joh. Jansen daarin gevolg deur te verklaar dat veral as dit kort na die afsnyding is, die wederopname in die "ou gemeente moet geskied. Kruger (in Handleiding) skryf Jansen hier na, maar die opvatting moet as in stryd met die beginsel dat iemand net lid van die plaaslike kerk is waar hy/sy woon, afgewys word.

Dit sluit die noodsaaklikheid van oorlegpleging egter nie uit nie. Iemand kan juis trek om van die lastigheid om sy sonde konkreet "goed te maak" te ontvlug. n Vader het bv. sy Seuns bedrieg en sien nie kans om die bedrog teenoor hulle te erken nie, en word afgesny. Hy trek dan liever om in n ander gemeente met n algemene belydenis ligter af te kom. Hoewel die wederopname dus ten volle die saak bly van die kerk waar die afgesnedene nou woon, mag daar tog ook weer nie gehandel word asof hy nooit elders gewoon het nie.

ARTIKEL 79

Die vorige artikel is die sluitstuk van die tug oor lidmate genoem; dit is die triomftog van die Heilige Gees met die sondaar wat deur die uiterste middel, die ban, die sondaar gewin het wat in die artikel beskryf word.

Art. 79-81 is dan n intermezzo. Daar moet nog aandag gegee word aan dieselfde sake wat nou net afgehandel is, maar nou ten opsigte van besondere persone in die kerk. Nie dat daar n aansien van die persoon is nie - dit mag nie sê die Heilige Gees o.a. deur Jakobus.

Dit gaan in die artikels egter oor die besondere persone wat Christus self in die kerk geplaas het - Sy gesante : Hulle wat in Sy Naam die kerk moet regeer; die heiliges moet toerus vir hulle dienswerk en die

kerk moet bou op die fondament : Jesus Christus vgl. Ef. 4:11 v.v. en 1 Kor. 3:9 en v.v. Die bediening mag nie beklad word nie II Kor. 6:3.

Die oomblik wat n dienaar sondig geld al die voorgaande artikels ook vir hom, maar eers gaan dit oor die bediening wat beklad is. Die groot vraag is nou : is die sonde van so n aard dat met die bediening voortgegaan kan word of nie. Kan, selfs by berou en bekering, die berouvolle sondaar nog met vrug en gesag die Woord van Christus bedien, hetsy in die profetiese, priesterlike of koninklike amp.

Dit staan voorop in die artikels. Nie die vergifnis van die sonde en/of redding van die sondaar nie - dit ook en die gewone orde vanaf art. 76 en 77 word gevolg na die ampsaak afgehandel is - maar eerste en laaste geld hier : die amp : die moontlikheid om verder as gesant van Christus op te tree.

Daarom gaan dit nie om onbenullighede nie - om seker te maak dat daar begrip is vir die aard van die sondes wat n persoon onwaardig maak om langer gesant van Christus te bly is art. 80 bygevoeg - dit gaan oor openbare, growwe sondes wat vir die kerk skandelik en ook by die owerheid strafbaar is.

Dus indien daar n klag by die kerkraad teen die predikant, ouderling of diaken inkom moet dadelik eers geoordeel word : raak die klag n sonde wat die amp in gedrang bring. Is dit openbaar (vgl. art. 73) grof, skandelik, strafbaar, en stel dit die ampsdraer eerloos mag die kerkraad geen oomblik huiwer om die klag ter tafel te neem nie.

Voorwaarde is egter dat die klag gegrond is : dit moet nie somar losse praatjies wees nie. Blykens 1 Tim. 5:19 mag n klag nie eers ter tafel geneem word as dit nie deur twee getuies gestaaf word nie. D.w.s. daar moet eintlik twee klaers, of noem dit twee wat die klag steun, wees. Juis omdat veral predikante so maklik belaster en vervolgd word moet baie streng hierop gelet word.

Daar is egter sake wat evident is : bv. n predikant was in die openbaar dronk of het in die openbaar dwaalleer verkondig, dan moet die kerkraad kragtens die evidensie self die saak ter tafel neem sonderdat daar spesifiek klaers van buite is. Maar dan konstateer die kerkraad

kragtens eie kennis die sonde, plek en tyd en konfronteer die predikant, ouderling of diaken daarmee. Ontken hy, dan is die kerkraad self getuie teen hom. Die kerkraad stel dus self die klag op.

n Aangeklaagde ampsdraer het reg om te weet wat die aanklag teen hom is en hy het die volle reg van verweer - Dr. du Toit behandel die vraag of n aangeklaagde kan eis dat aan hom meegedeel word wie die klaer is. "In die algemeen moet die vraag ontkennend geantwoord word, want dit het niks met die saak te doen nie, wie die aanklaer is nie. Wel is van belang wie die getuies is, en die aangeklaagde moet dit weet. Dus as die aanklaer ook as getuie optree, moet hy dit weet". Dr. du Toit het hier seker op die oog dat by die ondersoek die aangeklaagde met die getuies gekonfronteer word, sodat hy hulle kan antwoord. Hy sê immers "Daar mag nooit op n getuienis afgegaan word nie, as die aangeklaagde nie geleentheid gehad het om die getuie te antwoord nie". As getuies vooraf bekend is, kan hulle maklik beïnvloed word deur n aangeklaagde predikant bv.

Verder het die aangeklaagde reg op "al die beswarende stukke" om hom te kan verdedig. Na afloop van die saak moet die besluit oor hom aan hom skriftelik oorgedra word. Hy mag ook net uittreksels uit die notule kry oor besluite.

Alleen in die geval van weiering om ter verantwoording te verskyn of hom te verantwoord kan n kerkraad n oordeel oor n klag vorm na die getuienis wat hy voorhande het (vgl. die veroordeling van die Remonstrante by die Dordtse Sinode).

As daar dan nou n klag op tafel kom teen n ampsdraer hoe moet die kerkraad handel? (Let wel: kerkraad - ouderlinge en predikante) en nie soos die Handleiding p. 467 sê dat diakens ook moet by wees nie.

Die erns van die saak nl. dat dit hier gaan om geroepe diensknegte, gesante van Christus, en dat Sy eer op besondere wyse gemoeid is met die gesant, kom ook in die K.O. uit in die wyse waarop dit voorskryf hoe met ampsdraers gehandel moet word. Die hulp van die naburige kerk moet ingeroep word. Kragtens die verhouding tussen die kerke wat aan die een Koning en Hoof, Jesus Christus onderworpe is en

kragtens die feit dat dit gaan oor die waardigheid al dan nie van persone deur Hom geroep en geplaas in die plaaslike kerk, is die kerke op mekaar aangewys om seker te maak dat reg aan die persone geskied en dat die eer van die Koning nie aangerand en die bediening in sy Naam nie beklad word nie.

Die plaaslike kerkraad is en bly verantwoordelik maar die kerke het geoordeel dat dit n las is wat so swaar is dat dit tenminste met die naburige kerkraad saam gedra moet word wat ouderlinge en diakens betref.

Wat predikante betref kom nog by dat hulle kragtens hulle roeping en bevestiging (art. 4) regte verkry het (Woord en Sakramentsbediening) in die ander kerke. (Die beredenering op bls. 469 van L.S. Kruger in die Handleiding is onduidelik).

Die art. bepaal in geval van ouderlinge en diakens die kerkraad plus n naburige (naasgeleë) optree of as die hele naburige kerkraad nie opgeroep word nie dan wel deputate uit twee naasgeleë (naburige) kerkrade. Volgens die Sinode van 1936 art. 87 moet uit elkeen van die kerkrade gedeputeer word die bedienaar van die Woord met minstens twee ouderlinge. Indien die predikant aangekla is en die konsulent, wat dan voorsitter van die kerkraad is van die naasgeleë kerk moet liefers uit n ander kerk gedeputeer word. (Sinode 1907 art. 155).

Die keuse van n genabuurde kerkraad (of naasgeleë) moet nie so rigo-risties geneem word asof dit juis altyd net die naaste aangrensende kerkraad of rade moet wees nie. Daar kan praktiese omstandighede wees - bv. dat die naaste kerk vakant is of dat deur familiebande of ander belange tussen die kerke daar vooroordeel kan bestaan. Dan moet n ander kerk uit dieselfde klassis geneem word.

Hier moet egter ook weer gewaak word teen willekeur en vooroordeel by die kerkraad wat n ander moet byroep. Die naasgeleë kerkraad kan in die praktyk (en dit het al gebeur) juis verbygegaan word omdat gevrees word dat die kerkraad nie met die "roepende" kerkraad sal saamstem nie! Die sonde lê altyd en loer - veral in die belangrike saak van die kerkregering!

Die kerkrade word tenslotte nie net om raad gevra nie, maar hulle

beslis saam. Die beslissing van die naburige kerkraad of deputate moet ooreenkom met die plaaslike kerkraad alvorens tot skorsing en/of afsetting oorgegaan kan word. As daar nie tot ooreenstemming gekom kan word nie, moet die hele saak na die klassis (ingeval van ouderlinge en diakens) en in die geval van 'n Bedienaar van die Woord na die Part. Sinode verwys word. Advies beteken in die artikel ook in ooreenstemming met; saamstem.

Samevattend is die prosedure wat ouderlinge en diakens en predikante betref dan:

(1) Oortuig dat daar 'n skorsingswaardige klag is skors die kerkraad die ampsdraer voorlopig indien daar op gesagswaarde genoeg gronde en grondige getuienis bestaan, word die ampsdraer deur die kerkraad alleen reg ontsê om sy amp uit te oefen.

In die geval van 'n predikant geskied die voorlopige skorsing ook deur die kerkraad as dit dringend is, maar dit moet spoedig bekragtig word saam met die naasgeleë (of deputate van twee naburige) kerkrade. Dit gebeur alleen in 'n geval waar 'n predikant bv. op 'n Saterdag hom in die openbaar vergryp het en daar geen tyd is om voor die erediens 'n vergadering met naburige kerke te hou nie.

(2) Dan word die saak in die geval van ouderlinge en diakens behoorlik ondersoek en 'n oordeel oor gevel deur die kerkraad en 'n naburige kerkraad (of deputate van twee naburige kerkrade). Die skorsing word dan by skuldigbevinding bevestig en voortgesit vir 'n bepaalde tyd, na die aard van die sonde en houding van die sondaar en dan opgehef; of hy word geheel afgesit. Dieselfde prosedure geld die predikante behalwe dat die verhoor en beslissing tot skorsing (finaal) geskied deur die kerkraad en naburige kerkrade, daarna oordeel die Klassis met advies van die Deputate vanweë die Partikuliere Sinode of hy afgesit moet word of nie.

Die ou artikel 79 lui so "... moet sowel die ouderlinge as die diakens dadelik deur die voorafgaande oordeel van die kerkraad van daardie en van die naasgeleë gemeente in hulle diens geskors of daarvan afgesit word, maar die dienaars moet alleen geskors word.

Die Klassis moet met advies van die deputate van die Partikuliere Sinode genoem in Art. 11 oordeel of hulle heeltemal van die diens afgesit moet word; dat Jansen en v.d. Vyver op grond daarvan eksplisiet verklaar dat die kerkraad en die naasgeleë kerkraad of deputate van kerkrade, n bedienaar van die Woord wat n openbare growwe sonde bedryf het wat vir die kerk skandelik is, net kan volstaan met skorsing vir n tyd sonder medewerking van die Klassis met deputate van die Part. Sinode. Jansen beroep hom op Voetius vir die standpunt (sonder om die aanhaling te presiseer). Die skorsing sou dan volgens Jansen selfs net ten dele kon wees. So n dienaar word dan verbied om te preek, maar nie om katkisasie te hou en kranks te besoek nie. Van so n skorsing moet net aan alle klassisse kennis gegee word sodat die geskorste nie uit onkunde elders toegelaat word om te preek nie. (Jansen : Korte Verklaring van de Kerkorde p.342).

Rutgers (College Voordrachten.), Bouwman en Prof. J.D. du Toit spreek hulle nie direk oor die saak uit nie. Hulle beklemtoon net die noodsaaklikheid dat die klassis oordeel oor die afsetting al dan nie.

F.L. Bosch (De Orde den Kerk p. 306/7) beklemtoon dat die tugreg oor ampsdraers berus by die plaaslike kerk "welke nimmer mag worden gepasseerd". Tog is van die begin af geoordeel dat die klassis ook deel in die tug oor ampsdraers (Emden 1571, Dordrecht 1578). Middelburg 1581 besluit verder aangaande bedienaars van die Woord. "Wanneer enig dienaar beschuldigd wordt zullen in dat geval de personen, by welke het beroepen der dienaren staat byeenkomen; en nadat zy deze zaak naarstig onderzacht zullen hebben en bevinden dat deze beschuldiging waarachtig is ... zullen zy straks denzelven - met advies van den classis - in zyn dienst schorsen" Bosch wys daarop dat die laaste sin nie in die oorspronklike teks voorkom nie, maar in latere uitgawes wel omdat dit die oorspronklike bedoeling was. Dit word gestaaf deur partikuliere vraag 3 ad. 3 (d.w.s. oor K.O. art.3), waarvan die slotsin lui : "Ende wanneer yemandt daar teghen doet, ende meermaal vermaent zynde niet afstaet, zoo zal de Classe oordeelen, of men hem voor eenen scheurmaker verklaren ofte op enighe andere wyse straffen sal". (Rutgers Acta van de Synoden der XVIIe Eeuw p. 377). In die lig van die art. is geantwoord dat n dienaar wat verdink word van dwaalleer vermaan sal word en as hy in sy opvatting volhard "sal de sake met raedt des kerkenraedts inde Classe ghebracht worden" (a.w. p. 433).

Hoewel hier nie gepraat word van skors of afsit nie is dit tog die enigste afleiding wat gemaak kan word dat die Klassis beslis oor skors en/of afsit.

Toegegee dat uit historiese oogpunt daar miskien wel iets voor te sê is vir die verklaring dat die bewoording van die ou K.O. die indruk skep dat die Klassis eers by afsetting te pas kom - d.w.s. eers as die kerkraad met naasgeleë kerkraad(rade) geoordeel het dat die dienaar afgesit moet word - moet gelet word op die bewoording van art. 79 wat in 1964 goedgekeur is : ".....Bedienaars van die Woord moet deur die kerkraad en deur die naburige kerkraad of deputate van twee naburige kerkrade egter net geskors word, waarna die klassis met advies van die deputate van die Partikuliere Sinode oordeel of hulle heeltemal uit hul amp afgesit moet word".

Hierdie bewoording hou, netsoos mynsinsiens die ou artikel, n voortgaande prosedure in : die kerkraad en naasgeleë kerkrade besluit dat n dienaar skuldig is aan n growwe openbare sonde wat vir die kerk skadelik is en dat hy geskors moet word, waartoe dan oorgegaan word. Die vraag of hy afgesit moet word berus egter by die klassis met deputate van die Part. Sinode. Indien die saak, soos Jansen en v.d. Vyver wil, kan afgehandel word met n skorsingsbesluit alleen, sonder die klassis, meen dit dat daar ook sonder die klassis en deputate van die Part. Sinode besluit is oor die afsetting - daar is geoordeel dat die bedienaar van die Woord nie afgesit moet word nie! En dit kan nie. Alleen die klassis met deputate van die Part. Sinode kan so n besluit neem. Daarom bepaal art. 79 tans : "Waarna die klassis oordeel.." Dit is die afsluiting van n hele prosedure.

Hoe dit ook al sy : alle sondes wat vir skorsing en/of afsetting volgens art. 80 in aanmerking kom, is so ernstig van aard, dat daar in die praktyk altyd die volle weg tot by die klassis met die deputate bewandel moet word om reg te laat geskied.

Met hierdie opvatting bevind ek my in geselskap van Prof. J.P. Jooste wat op p. 110 van sy Diktate Gereformeerde Kerkreg 1957, verklaar: "In die geval van n predikant kan die betrokke kerkraad met sy buurkerkrade se deputate slegs voorlopig skors en daarna moet die hele saak dien voor die klassis wat dan moet bepaal of dit skorsing of afsetting uit die amp moet wees". (My kursivering).

Rutgers sê in sy College-diktaat volgens de Jong dat n ampsdraer wat berou het oor sy sonde juis sy berou bewys deur dadelik ontslag te vra. Die kerkraad oordeel dan daaroor en gee hom ontslag, maar nie eervol nie. Dit sal ook in die ontslag aankondiging moet uitkom, al sou so n broeder ook soveel moontlik gespaar moet word.

Hierdie weg mag egter nie beskou word as die maklikste weg terug na die amp nie. Indien die bedienaar van die Woord sonder oorleg met sy kerkraad bedank sodra tughandeling begin word of reeds aan die gang is, verlaat hy sy diens troueloos en tree eiewillig uit die diens.

Die weg terug word deur baie faktore bepaal. Dit is opmerklik dat die K.O. geen reël vir die sg. herstel in die amp tref nie. Vanaf 1571 tot 1581 reël die K.O. die moontlike rehabilitasie maar vanaf 1586 is die artikel nie weer opgeneem nie. Die oorsaak is seker daarin geleë dat die sonde waarvoor n dienaar van die Woord veral afgesit word van so n aard is dat dit verdere vrugbare diens in die amp indien nie onmoontlik maak nie, dit net so bemoeilik dat nie met seën gearbei sal kan word nie. En al het jare verloop en die saak al in die vergeetboek laat kom, duik dit tog so maklik weer op dat dié sonde voor so n ampsdraer se hoof geslinger word en hom kragteloos maak in sy bediening. Dr. du Toit sê egter in sy diktaat dat die artt. oorgeslaan kon gewees het vanweë drukke werk. Bouwman benadruk dat by skandelige sondes soos by oortreding van die sewende gebod, n sonde waarin ook weer maklik teruggeval kan word, baie versigtig moet opgetree word as daar aansoek om herstel kom. So iemand kan eintlik nie weer met stigting in die kerk dien nie. So iemand moet lief en terwille van die kerk én terwille van homself nie weer terugkeer na die amp nie.

1. Vir n predikant wat sy amp eiewillig neergelê het vgl. Acta 1973 p. 316 en 318.

2. Die Sinode van 1958 art. 68 (vgl. bylae by art. 79 bls. 80 K.O. uitgawe 1968) het bepaal dat die kerkraad en die klassis oordeel of n diaken of ouderling na afsetting weer met stigting kan dien en

3. in die geval van n predikant het die Sinode 1973 (Acta p. 318) besluit dat n afgesette predikant eers die oordeel en aanbeveling van die kerk waar hy lidmaat is verkry voordat hy by die kerk en die klassis waar hy uit die amp is, aansoek doen vir n aanbeveling waarna hy hom wend tot die Part. Sinode met die aansoek om beroepbaarstelling.

ARTIKEL 80

Die artikel is eintlik maar net n nadere verklaring van wat onder die openbare, growwe sondes wat vir die kerk skandelik of ook by die owerheid strafbaar is, verstaan moet word. Dit is maar voorbeelde en nie n lys wat vasgestel is waarbuite nie mag opgetree word nie - dit is duidelik uit die slot van die artikel. Vgl. oor die aard van die sondes Bouwman II pp. 666/7.

Wesel 1568 het reeds onderskeid gemaak tussen skorsing en afsettingswaardige sondes en die wat net bestraffingswaardig is in die openbare vergadering van die klassis bv. (vgl. hieroor Bouwman II p. 664/5).

Skorsing en afsetting impliseer ten slotte nie vanselfsprekend die sensuur volgens art. 72-76 nie. Dit hang af van omstandighede soos of daar berou is al dan nie.

ARTIKEL 81

Artikel 81 het nog as agtergrond die verhewe erns van die amp. Die bediening is iets groots. Kosbare skatte word deur die Koning van die kerk aan sy onderdane uitgedeel; uit sy volheid van die Hoof ontvang die lede van die liggaam deur die dienswerk van hulle wat daartoe geroep is, genade op genade.

Calvyn het besondere erns van die onderlinge sensuur gemaak omdat die skat in erdekruike geberg word moet daar altyd gewaak word dat die kruik nie breek nie. Die Nederlandse kerke het die beginsel van onderlinge toesig by die ampsdraers ook van die begin af benadruk. Reeds Wesel 1568 stel dit op die voorgrond.

Die voorskrif in art. 81 aan die ampsdraers kan vgl. word met dié aan die gelowiges om onderling op mekaar ag te gee en mekaar se laste te dra, (vgl. o.a. 1 Thess. 5:14 en 15; Efesiërs 4:1-3; Galasiërs 6:1 e.v.; Kol. 3:13-17; 1 Tim. 5:20).

Daar moet gelet word op mekaar sodat elkeen sal weet hoe hy hom in die huisgesin van God moet gedra (1 Tim. 3:15).

Netso min as wat met waarskuwing en vermaning gewag mag word totdat jou broeder of suster in die sondestrik trap terwyl jy sien dit gaan gebeur, netso min mag ampsdraers wag totdat n mede ampsdraer in die strik van die duiwel val voordat hy optree. En netso min as wat sondes in die gemeente, al is dit nog nie afsnydingswaardige sondes nie, oogluikend toegelaat kan word, netso min mag die sondes van ampsdraers - al is dit nie skorsingswaardige of afsettingswaardige sondes nie, onbestraf gelaat word.

Die ampsdraers "moet onder mekaar die christelike sensuur uitoefen..". Hulle moet mekaar in die lig van die opdrag en die vereistes waaraan Christus hulle gebind het beoordeel. En as daar nalatigheid, slordigheid of eiewilligheid wat tot ampsontrou kan lei; of as daar met versoekinge (vuur) gespeel word; of enigiets wat ook al die bediening bedreig, bespeur word moet vroegtydig gewaarsku, bestraf en bemoedig word.

Dit gaan dus in die artikel nie oor n aanklag nie, wel oor n broederlike en "vriendelike" vermaning om n aanklag te voorkom en om die broeders op te skerp in die behoorlike uitoefening van die amp.

Hier moet gewaak word teen sondige kleinlikhede wat net kwaad kan stig. Daar moet nie probeer word om deur die onderlinge sensuur die broeders in n dwangbuis te druk om die ampswerk in n patroon te dwing na die persoonlike smaak van een of meer broeders nie. Die

artikel mag ook nooit misbruik word om n broeder onder verdenking te bring nie - al sou die saak wat teen n broeder geopper is as ongegrond bevind word, bly daar tog iets agter. Die gefluister : "waar n rokie is moet darem n vuurtjie wees", wat so maklik pas. Geen skinderpraatjies of persoonlike vooroordele of griewe mag onder die artikel n plek kry nie. Wanneer die sensuur uitgeoefen word moet dit weloorwoë wees en as n broeder meen dit is nodig om n ander broeder aan te spreek moet dit vir elkeen duidelik wees dat daar grond voor is; die oordeel dat daar vermaan moet word en die vermaning rus op goeie gronde. Dan moet dié een die vermaning ook met n goeie gesindheid aanvaar.

Dit kan ook nodig wees dat die vermaning in die sin van bemoediging gegee word. Mens dink bv. aan n geval soos die van Calvyn wat veel laster moes verduur oor sy getroue prediking en eise vir die toepassing van die tug vir n losbandige stad! Dan moet daar bemoedig word.

Aan die anderkant moet n predikant wat slordig is op sy persoon; gedurig laat, afsprake nie nakom nie; sy preke nie behoorlik voorberei nie of onverstaanbaar "geleerd" preek; ernstig vermaan word in die kerkraadsvergadering - saam met die diakens. Dieselfde geld van ander ampsdraers wat hulle ampswerk betref.

Hoewel die klem gelê word op die bediening van die amp, kan die artikel tog ook weer nie losgemaak word van die leer en lewe van die ampsdraers - sy gewone gedrag - nie. Vandaar dat vroeër gespreek is van "Sensura Morem", die sensuur oor die sedes. n Broeder kan bv. geneig wees om ydele geselskappe op te soek; veral predikante kan al te "vrypostig" optree teenoor die vroulike geslag; al te eersugtig wees uit die aard van die plek wat hy in die samelewing inneem. So is daar baie dinge wat sondige neigings openbaar maar nog nie so uitgebreek het dat n klag onder artt. 78 en 80 ingedien kan word nie wat dan deur die toepassing van artikel 81 onder oë gesien moet word. So word die sonde in die kiem gesmoor.

Die noukeurige, liefdevolle teopassing van die onderlinge sensuur is tot versterking en redding van die erdekruik waarin die groot skat geberg word (vgl. II Kor. 4:7).

Vroeër is bepaal dat die onderlinge sensuur voor elke nagmaal uitgeoefen moes word. Die bepaling het tans uit die artikel verdwyn, maar dit bly tog maar die beste om dit voor elke nagmaal te doen.

Rutgers en Bouwman e.a. beveel aan dat elke broeder wat aan die beurt kom eers moet buite staan en dan bespreek word en as daar iets strafwaardigs gevind is deur die bespreking moet die voorsitter hom namens die vergadering bestraf. So bly die persoon wat die saak aan die lig gebring het ook onbekend.

Hierdie optrede is egter nie aan te beveel nie omdat dit eerstens te tydrowend is, maar veral agterklappery in die hand werk. As n broeder meen dat n medebroeder vermaan moet word moet hy die moed hê om dit in sy gesig te doen op n vriendelike en waardige wyse.

Die beste metode is om in die volle vergadering aan elke broeder persoonlik te vra of hy iets aan te merk het op enige ander broeder in die bediening van sy amp.

ARTIKEL 82

Artikel 82 sluit aan by artt. 56 en 62. Beide veronderstel die lidmaatskap aan die plaaslike kerk. Die doop is die sakrament van die inlywing in die kerk en word net bedien aan kinders van die Christene wat in die plaaslike kerk vergader is. Die nagmaal as gemeenskapsmaaltyd van die gelowiges met Christus en mekaar kan uiteraard net plaaslik wees en mag alleen gevier word as daar sekerheid is dat almal wat wil aansit gelowiges is. Die sekerheid word alleen vasgestel in die plaaslike kerk waar die gelowige deur belydenis van die geloof openlik sy of haar plek inneem in die huisgesin van God.

Die beginsel in die artikels is dat iemand alleen lid is van die kerk van Christus kragtens die verbond van God wat met die Heilige Doop beseël is en dat so iemand die verbond openlik aanvaar deur die belydenis van die geloof en dan in die geloof versterk word deur die Woord en Sakramentsbediening. En omdat die kerk van Christus alleen plaaslik tot openbaring kom as instituut vir die bediening van Woord en Sakramente is dit vanselfsprekend dat mens net lid van die plaas-

lik geïnstitueerde kerk kan wees.

Hoewel die doop eerstens inlyf in die universele kerk; in die liggaam van Christus soos dit oor die aarde verspreid is en reeds in die hemel triomfeer, is die bediening daarvan aan die instituut wat net plaaslik is, toevertrou. Daarom lyf die doop meteen ook wat die instituut betref net in die plaaslike kerk in.

Vertrek n gelowige uit die plek waar die besondere liggaam van Christus tot openbaring kom, is hy of sy verplig om by die kerk aan te sluit in die plek waar hy/sy nou gaan woon. Hy/sy hou op om lid te wees van die kerk waar hy/sy eers gewoon het. Die gelowige mag hom/haar egter nie aan die kerk "onttrek" om op sy eie te bestaan nie. Hy/sy is verplig om hom daarby aan te sluit en daarmee te verenig om so in die gemeenskap en sorgende liefde van Christus te bly (vgl. Israel in die woestyn). N.G.B. Art. XXVIII.

Om egter aanvaar te word as lid van die liggaam van Christus en daarom opgeneem te word in die openbaring van die liggaam in die plek waar die gelowige nou gaan woon moet hy/sy eintlik "volgens gebruik van die plaaslike kerk belydenis van die Gereformeerde Godsdiens" doen.

Maar omdat die plaaslike kerke dieselfde belydenis en kerkregering het mekaar bystaan in alle sake, is die getuienis aangaande n vertrekkende gelowige genoegsaam om te kan oordeel of iemand toegang verleen kan word tot die kerk in die plek waar hy gaan woon.

Dit is dus die plig van die kerkraad om "aan diegene wat uit die gemeente vertrek", "n attestasie (getuienis) van hulle belydenis en wandel" saam te gee.

Die getuienis moet saamgegee word. Oorspronklik was dit nodig gedurende die reformasie dat iemand sy attestasie by hom sou hê om voortgehelp te kan word deur medegelowiges tydens die vervolginge. Baie rondlopers het hulle voorgedoen as vlugtende gelowiges en dan geteer op die mildadigheid van die kerk. Daarom is niemand op sy woord geneem dat hy n vlugtende lid van d ie een of ander kerk sou wees nie. Daar is bepaal dat hy getuienis van die kerkraad moes

vertoon, voordat hy voortgehelp en in n vlugteling kerk opgeneem is.

Onder normale omstandighede is dit nog nodig om die attestasie saam te gee, sodat die gelowige dit tegelyk met sy aansoek om opgeneem te word as lid van die kerk in die plek waar hy nou gaan woon, kan inlewer.

Deur onbekendheid met grense of selfs onsekerheid van woonplek by die vertrek of deur ander praktiese oorsake, kan die gelowige vra dat die kerkraad die attestasie later aanstuur aan die kerkraad ter plaatse.

Dit kan alleen geskied op aanvraag deur die lidmaat self. Indien dit nie gebeur nie is dit vanselfsprekend dat so iemand buite die kerk van Christus te staan kom. Weet die kerkraad vanwaar hy/sy vertrek het, sonder om attestaat aan te vra, waar hy/sy woon kan alleen kennis gegee word aan daardie kerkraad om so n persoon te vermaan om attestasie aan te vra. Self moet die ou kerkraad ook so n gewese lid vermaan om attestasie aan te vra en om hom/haar by die kerk ter plaatse te voeg. Indien daar n periode van etlike maande verloop voordat die attestasie aangevra word moet die kerkraad getuig dat die persoon reeds n geruime tyd weg is. Die kerkraad wat so n verouderde attestasie ontvang moet dan oordeel oor die oorsake van die versuim om die attestasie aan te vra en in te lewer en vasstel of die persoon weer openbare belydenis van geloof moet doen voor opname.

Geen attestasie mag afgegee word wat gerig is aan n kerk wat nie een is in belydenis of kerkregering met die kerk wat attesteer nie. Dit sou tenminste daarop neerkom dat die afwykinge in daardie kerk gesanksioneer word, terwyl die kerkraad ook meewerk dat die gelowige deur aansluiting by n dwalende of valse kerk, aan sy belydenis ontrou word.

Indien iemand egter die plaaslike kerk bedank of by vertrek weier om weer by n kerk van dieselfde belydenis en kerkregering aan te sluit, moet die kerkraad alleen met spyt en droefheid die ontroue onttrekking van die lidmaat erken.

Die attestasie is geen blote kennisgewing van verhuising of sogenaamde bewys van lidmaatskap nie, maar wel n getuienis van die kerkraad oor die leer en lewe van n gewese lid waarop die kerkraad van die kerk in die plek waar die gelowige gaan woon vrymoediglik kan handel wanneer so iemand aansoek doen om lid te word van die kerk ter plaatse.

Dit geld vir sowel doop as belydende lede.

2. Reisattestasie

Wanneer n gelowige net vir n tyd vertrek en dan nog van plek tot plek gaan, word n reisattestasie aan so n persoon afgegee met vermelding van die omstandighede.

Die Sinode van 1970 het hieroor n breedvoerige rapport aanvaar. (Acta 1970 pp. 462/3). In kort kom die besluit van die Sinode daarop neer dat aan so n rondtrekkende lid van die een plaaslike kerk deur ander kerke vir n tyd gasvryheid verleen word en daarvan aantekening maak op die attestasie wat die lid met hom/haar meeneem en telkens vertoon. By die terugkeer word die attestasie weer ingelewer om te dien as getuienis vir sy belydenis en wandel gedurende die tyd van afwesigheid.

3. Die artikel bepaal tenslotte nog dat die attestasie deur twee lede van die kerkraad onderteken moet word.

Die kerkraad getuig en deur twee getuies word bevestig dat dit die ware getuienis van die kerkraad is en dat die getuienis die waarheid is.

Attestasie mag nooit deur die predikant of skriba alleen afgegee word nie. In n buitengewone geval waar nie gewag kan word vir n kerkraadsvergadering nie, kan die predikant en/of skriba wel n attestasie afgee na raadpleging van die wyksouderling en n paar ander ouderlinge. Dit moet egter uitsondering wees en van so n handelwyse moet op die eerste kerkraadsvergadering rapport gedoen word om bevestiging van die getuienis te verkry.

Die aard van n attestasie nl. dat dit n getuigskrif is, maak die gebruik van eenvormige vorms onwenslik. Op die gebruikelike vorms is afgedruk die noodsaaklike gunstige getuienis voordat iemand in n

ander kerk opgeneem kan word.

Nou gebeur dit dat n kerkraad so n offisieel gedrukte gunstige getuigenis afstuur met n begeleidende brief waarin net die teenoorgestelde getuig word. Daar is ook kerkrade wat niks anders as die gedrukte attestasie erken nie; n handgeskrewe getuigenis oor leer en lewe word dan nie as attestasie aanvaar nie. Dit toon n totale wanbegrip oor wat n attestasie is; n wanbegrip wat mede deur die gedrukte vorms aangehelp is.

Daar moet gewaarsku word teen die gebruik om elke Sondag voor die erediens attestasies in die konsistorie te behandel. Attestasies moet op n kerkraadsvergadering behandel word en die samekoms in die konsistorie is geen kerkraadsvergadering in die gewone sin nie.

Binne die raamwerk van die beginsels wat met betrekking tot die attestasie bepaal is, kom daar sekere netelige vrae maar altyd weer na vore.

Op enkele word die aandag gevestig: (1) moet by afstigting attestasie ooreenkomstig art. 82 afgegee word aan die lidmate wat die nuwe kerk vorm. Rutgers antwoord : nee. Niemand verhuis nie. Daar word net n register van belydende en dooplede wat voortaan die nuwe kerk sal vorm gereed gemaak en oorhandig.

Tog is dit nie heeltemal so eenvoudig nie. Die kerkraad sal by die samestelling van die register verplig wees om aan te dui of die lede suiwer in leer en lewe of onder kerklike tug is.

In die sin is so n register tog weer n attestasie van buitengewone aard.

(2) Mag n attestasie aangestuur word sonder dat die lidmaat dit aanvra? Rutgers beantwoord die vraag ook ontkennend omdat niemand gedwing kan word om by die plaaslike kerk aan te sluit nie.

In so n geval moet die kerkraad waar so iemand gewoon het, indien hulle weet waarheen hy verhuis het, kennis gee aan die ander kerkraad van die ontroue gewese lid. Die nuwe kerkraad moet dan vermaan dat die ontroue tog attestasie aanvra. Indien hy bly weier,

het hy homself van die kerk afgesny.

In 1957 het ek die standpunt ingeneem dat die kerkraad - kragtens die feit dat die persoon lid van die liggaam van Christus deur belydenis is en daarom verplig is om hom by die plaaslike kerk te voeg - genoodsaak is om die attestasie ongevraagd aan te stuur as n laaste liefdesplig t.o. so n ontroue lid. En indien die ontroue lid dan nog volhard in onverskilligheid moet die gewone weg tot afsondering gevolg word.

Met die standpunt het ek egter die werklikheid uit die oog verloor dat jy nie iemand kan tug wat geen lid is en wil wees van die kerk waarheen hy verhuis het nie. Daarom moet volstaan word met die kennisgewing.

Die aanstuur van n attestasie sonder dat die lid self dit aangevra het kan ook regsimplikasies hê ingeval van iemand wat onder tug is of van wie iets nadeligs getuig moet word. So n kerkraad stel hom bloot aan laster as iemand na verhuising hom nie weer by die plaaslike kerk wil voeg en dus nie attestasie aanvra nie.

(3) Moet n attestasie altyd aanvaar word?

Kragtens die kerkverband moet n kerkraad n attestasie uit die kring na kerke, verenig deur dieselfde belydenis en K.O., altyd sonder voorbehoud aanvaar. Indien dit nie geskied nie word die attesterende kerkraad prakties uit die kerkverband gestoot. Alleen wanneer daar soos in die Amsterdamse kwessie tydens die Doleansie reeds n feitelike breuk in die kerkverband ontstaan het, word attestasies geweier.

Dit kan wees dat die attestasie nie ooreenstem met die waarheid soos die persoon homself ter plaatse openbaar nie, of soos lede van die kerk waarheen hy verhuis het hom vroeër op een of ander manier leer ken het nie. Dan moet met die kerkraad wat geattesteer het in verbinding getree word om die saak in die reine te bring.

(4) Moet iemand as lid aanvaar word op n ongunstige getuienis? Bv. dat hy/sy dwaal in die leer of sondig lewe, hoewel daar nog nie tugstappe geneem is nie omdat die saak pas voor die vertrek aan die lig gekom het. Of dat die broeder/suster gesensureer is.

In so n geval word veronderstel dat die betrokke lidmaat attestasie aangevra en ingelewer het met die oog op aansluiting by die plaaslike kerk.

Kragtens die beginsel dat die attestasie dien as getuienis dat iemand suiwer in die leer en lewe is en derhalwe nie weer belydenis van geloof hoef te doen voordat hy/sy as lid van die liggaam van Christus erken word nie, is dit mynsinsiens vanselfsprekend dat so n persoon nie as lid opgeneem word alvorens hy/sy nie vermaan is en so tot berou en belydenis gebring is of by verharding as heiden en tollenaar verklaar word nie - in die geval nie by wyse van afkondiging nie, maar net by wyse van aansegging aan die persoon dat asgevolg van die verharding in die sonde wat reeds in die vorige kerk gepleeg is, kan hy/sy nie as gelowige erken word nie.

Die afsnyding geskied dan in abnormale omstandighede (die van verhuising wat lidmaatskap beëindig en aansoek om lid te word noodsaak onder die omstandighede soos vermeld) op abnormale wyse.

Rutgers is van n ander siening in sy Kerkelyk Adviezen in die verband. Hy sê om n persoon "met zyne ongunstige attestatie eenvoudig af te wjzen" mag die maklikste weg wees, maar dit is ongeoorloof. n Lid word so in feite geskrap sonder om die weg van artt. 71-77 te volg. So n attestasie (van n gesensureerde) gee reg op formele inskrywing as lid, hoewel hy/sy nie deel in die eintlike kerklike gemeenskap nie. Afhangende van die getuienis moet by inskrywing dadelik sensuur toegepas of vermaan word.

In hierdie opvatting van Rutgers skuil mynsinsiens nog iets van die genootskapsidee : jy is lid van die genootskap en elke tak moet jou ontvang onder elke omstandigheid. Rutgers beroep hom vir sy standpunt op die kerkverband. Maar dit versterk juis my opvatting hierbo. Die een kerk sê aan die ander deur die attestasie dat so en so het homself nie meer as lid van Christus gedra nie. Ons kan nie sondermeer aanbeveel dat julle hom erken as gelowige nie. Stel eers ondersoek in voor julle hom/haar opneem!

As mens soos Rutgers in sy adviese oor die saak redeneer is die attestasie net n reisbiljet.

Die gevaar wat Rutgers wil voorkom is dat iemand sonder bearbeiding by verhuising, liefdeloos summier afgesny word, laat hom uit die oog verloor dat iemand by vertrek uit 'n kerk geen lid meer is nie en weer opgeneem moet word in die kerk waar hy gaan woon - 'n beginsel wat hyself sterk beklemtoon!

Verder verloor hy uit die oog dat al kan die gewone stappe soos voorgeskryf in art. 71-77 nie letterlik gevolg word nie, dit tog na die gees gevolg word as gehandel word op die wyse hierbo beskryf. Daar is vermaning - langdurig; waar moontlik, en daar blyk verharding voordat finaal gesê word dat op grond van die attestasie en van ons bevinding kan ons jou nie as huisgenoot van die geloof erken nie.

Rutgers beklemtoon dit egter ook dat daar geen sprake kan wees van die opname van 'n gesensureerde as gesensureerde sonder dat hy/sy nie self die attestasie aanvra en inlewer nie. Daaroor is ons dit eens.

Tenslotte word verwys na die besluit van die Sinode 1955 (Acta p. 290-298) vir die aanlê van 'n behoorlike lidmate-register. Dit is onontbeerlik vir die behoorlike uitreiking van attestasies.

Die Sinode beveel 'n kaartstelsel aan. Maar dit kan 'n verwarring afgee as in 'n klein kerkie bv. nie 'n ervare persoon is om so 'n stelsel te hanteer nie. In so 'n geval bly die ou stelsel waar al die name in 'n boek geskryf en teenoor die name die vertrek aangeteken word, die veiligste (vgl. ook G.P.L. v.d. Linde : Die Attestasie volgens Gereformeerde Kerkbegrip 1957. Afgerol beskikbaar in Biblioteek).

ARTIKEL 83

Uit die geskiedenis van die artikel (vgl. Jansen) blyk dit dat art. 83 'n aanvulling is by art. 82. Veral gedurende die vervolginge was dit noodsaaklik dat die diakens die vlugtendes moes voorsien. Van die hulp is op diskrete wyse aantekening op die attestasies gemaak sodat ander diakens kan vasstel of en watter behoeftes daar is.

Soos die artikel nou lui sien dit op gewone omstandighede waarin armes meen om 'n beter heenkome elders te vind. Die diakens moet dan

oordeel of daar wel n beter heenkome te wagte is en die armes met advies bedien. Hulle moet gewaarsku word teen n doellose rondtrek-kery.

Wanneer hulle dan om gegronde redes vertrek moet die diakens hulle "soveel middele as wat hulle nodig oordeel" meegee. Dit kan o.a. reisgeld en/of voedsel, n bedrag om opnuut te begin, insluit.

Aan die diakens van die gemeente waarheen die armes vertrek moet dan kennis gegee word sodat daar met die versorging by die aankoms van die armes voortgegaan kan word. Die artikel spreek ook van "oorleg pleeg" in die verdere versorging. Dit sien bv. op oues van dae wat na n inrigting gaan. Die plaaslike diakens kan vanselfsprekend nie al die arm oues ter plaatse versorg nie en daarom sal die diakens wat meegewerk het aan die verhuising van so n oue van dae nog steeds die versorging of n deel daarvan moet waarneem.

ARTIKEL 84

Hierdie artikel vloei voort uit die grondliggende beginsel dat Christus Koning van sy kerk is en wat deur die Roomse kerk verkrag is.

Nadat die kerk in 381 tot staatskerk verhef is het die Weste onder leiding veral van die biskop Damasus van Rome en later op grond van die sg. brief van biskop Clemens aan Jakobus die broer van die Here, al hoe meer aangesluit by die vroeg katolieke gedagte dat die biskop van Rome die primate onder die biskoppe het, nou omdat hy erfge-naam van Petrus en daarom van Christus op aarde is in die sin dat Christus sy mag aan Petrus en elke opvolger van Petrus op aarde oorgedra het. Rome is die moederkerk omdat Petrus juis net vir Rome en nie aan ander kerke waar Petrus biskop was n opvolger benoem het. Daarom moet almal hulle aan Rome, dit is aan die biskop van Rome, onderwerp. Dit geld van alle ander kerke sowel as ampsdraers, wat ook weer onderling in rang en status verskil.

Dit het in die reformasie juis oor hierdie pretensie van die Pous (of biskop van Rome) gegaan dat hy alle mag in die Naam van Christus

op aarde uitoefen, wat deur Luther verwerp is.

Daarom is dit nie vreemd dat die Geref. K.O., waar die kerk maar enigszins self n K.O. kan opstel sonder inmenging van die owerheid, van die begin af hierdie Roomse beginsel verwerp het en in die plek daarvan die Koningskap van Christus gehandhaaf het nie.

Onder leiding van Calvyn het die Franse Sinode te Parys in 1559 ons huidige art. 84 as art. 1 in die K.O. geplaas. Die Suid-Nederlanders het so vroeg as 1563 op die Part. Sinode dieselfde beginsel gehandhaaf.

Christus het sy gesag aan niemand op aarde oorgedra nie. Hy handhaaf dit self deur sy Gees en Woord deur die bediening van mense. Die Ampsdraers is dus net dienaars van Christus wat n opdrag het om uit te voer en is assodanig dus gelyk. Hoewel hulle opdragte onderling kan verskil en die opdragte selfs van meer of minder gewig is, is en bly die bedienaar van die Woord, ouderling en diaken elk dienaar van Christus. Elkeen moet sy eie opdrag uitvoer en mag geen heerskappy oor die ander uitoefen nie. Hulle is medewerkers in die diens van Christus. Hulle oefen hulle amp in oorleg met en in aanvulling van mekaar uit. Vgl. o.a. 1 Petr. 5:1-4; 1 Kor. 3:4-15; Matth. 20:25-28 en Art. 31 N.G.B.

Daar is wel kragtens die vereistes van orde in die vergaderinge bv. so-iets soos n primus inter pares. Soms is dit nodig dat één die leiding moet neem, ook kragtens besondere gawes aan hom verleen, dan nie om oor die ander te heers nie maar wel om die ander te dien in die uitoefening van hulle amp. Die Geref. Kerkreg ken dus geen biskop, superintendent of Moderator nie; dit het ook geen plek vir n Episcopaaalse element soos Plomp beweert nie (vgl. Presbyteriaal Episcopaal?).

Dieselfde beginsel geld vir die kerke in die meerdere vergaderinge. Elke kerk het dieselfde seggenskap omdat elke kerk n selfstandige openbaring van die liggaam van Christus is. Getalle, rykdom of wat ookal gee geen seggenskap oor kleiner en armer kerke nie. Moederkerke in die sin van kerke deur wie se sendingwerk daar ander kerke ontstaan het, mag nooit oor die sogenaamde dogterkerke heers nie. Hulle het ook selfstandige kerke geword by instituering.

Dit neem egter nie weg dat die kerke op mekaar aangewys is in die kerkregering nie en dat meerdere vergaderinge seggenskap oor minderes het nie. Maar ook in die geval is dit 'n dienende gesag en geen heerskappy nie. In die meerdere vergaderinge word alleen maar gesamentlik geluister na die stem van Christus en gee die een kerk ag op die ander en Sy opdrag.

ARTIKEL 85

Volgens Rutgers (College Voordrachten - De Jong) p. 163, pas art. 85 nie meer in die hoofstuk oor die tug nie. Daar kan geen sprake van wees dat die Nederlandse Kerke "tucht zouden hebben met betrekking tot de buitelandse kerken". Jansen laat hom nie oor die saak uit nie terwyl F.L. Bosch by implikasie die standpunt hieronder uiteengesit steun (vgl. De Orde der Kerk. Art. 86 pp. 338 e.v.).

Met Rutgers moet verskil word. Die artikel handel oor die tug in ekumeniese verband. Dit waarsku juis teen rigorisme en die toepassing van die tug. As 'n buitelandse kerk in leer, diens en tug in essensie een is met die Gereformeerde Kerk in S.A. mag die korrespondensie; die belewing van die eenheid en die erkenning van mekaar as kerke van Christus en die belewing van die eenheid sover moontlik soos deur die erkenning van attestasies ens. nie opgehef word deur middelmatige dinge nie, d.w.s. deur dinge wat nie wenslik is en dus die eenheid in belydenis raak nie. So bv. as al verskil is dat 'n kerk i.p.v. die N.G.B. die Westminster konfessie aanvaar, mag die bande nie gebreek word nie. Dit hou ook in dat die bediening van die doop, een of driemaal besprenkeling nie 'n wesenlike saak is nie. Ook die sit of staan by die nagmaalsviering is geen beginselsaak nie. So is ook die dienstye nie algemeen eenvormig vas te stel nie.

In teenstelling met wat Rutgers sê het die kerke kragtens art. 85 wel tugreg oor buitelandse kerke. 'n Goeie voorbeeld van hoe die tug uitgeoefen word is die geskiedenis van die verhouding tussen die G.K. S.A. en Geref. Kerken in Nederland die afgelope jare. Die tugprosedure volgens Matth. 18 is toegepas van stap tot stap totdat in 1974 op las van die Sinode van 1973 'n finale vermaning tot die kerke gerig is. Daarna, toe daar geen bekering was t.o.v. die tolleransie van die dwaalleer en beskouing van die dwaalleraars nie, is die

korrespondensie verbreek. In wese kom dit daarop neer dat verklaar is dat die G.K.N. die ware belydenis verloën het en deur verharding daarin tenspyte van vermaning nou as heiden en tollenaar beskou word. Mens huiwer om dit te sê, maar die breuk wat alleen op grond van art. 28 en 29 N.G.B. kon plaasvind hou in dat verklaar is dat die G.K.N. die merktekens van die valse kerk vertoon en daarom kan daar geen gemeenskap meer wees met die kerke nie.

ARTIKEL 86

Die hoofstuk oor die tug is afgesluit met art. 85.

Artikel 86 is 'n slotartikel waarin weer aangesluit word by art. 1 wat bepaal het dat die kerk ooreenkomstig die Wet van Christus geregeer moet word. Die voorgaande artikels is dan bedoel om "die wettige orde van die kerk" te waarborg. Wettig: omdat dit uit die Skrif deur die gesamentlike ampsdraers as afgevaardigdes van die kerkrade opgestel en vasgestel is as algemene sinode. Dit is nie deur die owerhede bv. aan die kerke opgedring nie.

Ds. T. Spoelstra, in "Handleiding" p. 504 sê dat die kerke deur hulle gedeputeerdes op die eerste sinode 1571, begin om 'n grondslag te kry vir saamwerking sodat in behoorlike kerkverband saamgewerk kan word. Hier kry ons dan die eerste formulering van 'n kerkorde. Dit is die betekenis van die kerkorde : dit is die wettige ooreenkoms, die duidelike afspraak deur die kerke, waarop die kerke in kerkverband met mekaar saamlê, in ooreenkoms gegrond op die Skrif en die eenheid in belydenis.

Hierdie stelling gaan uit van die kollegialistiese voorwaarde in die kerkverband : nl. die K.O. is die grondslag vir samewerking i.p.v. die belydenis, om die Woorde van A. Kuyper te gebruik : die K.O. is dan akkoord vir kerklike gemeenskap. En die gedagte lê glad nie in art. 86 of enige artikel van die K.O. nie. Soos reeds aangetoon konstateer art. 86 dat die K.O. deur die gesamentlike kerkrade (kerke) opgestel en vasgestel is vir die regering van die kerke. Anders gestel : Die K.O. is die gesamentlike bevinding van die kerke aangaande die wyse waarop Christus wil dat sy kerk geregeer word. Vandaar "Wettige orde" (orde dan in die betekenis van 1 Kor. 14:40).

Die Wettige orde is "met algemene stemme (of gemeen akkoord) opgestel en aangeneem". Daarmee word bedoel dat by die finale opstelling en aanname alle verskil van opvatting bygelê is. Met die opstel van die artikels was daar seker (so was dit bv. op die sinode van 1964 met die hersiening van die K.O.) verskil van mening. Die meerderheidsbeslissing is egter aanvaar deur die minderheid en sodoende kan van "met algemene stemme" gepraat word. In die sestiende eeu was die reël om in sake van die aard twee maal te stem. Die eerste maal om die meerderheidstem te bepaal en die tweede maal om die minderheid te laat konformeer. Wie nie in so 'n geval konformeer nie is verplig om 'n beswaarskrif in te dien en op grond van Skrif, belydenis en K.O. aan te toon waarom hy nie kan konformeer nie (Art. 31 K.O.).

Rutgers se standpunt soos deur de Jong weergegee in sy "Verklaring van de Kerkordening van de Nationale Synode van Dordrecht van 1618-1619 Deel IV, Rotterdam 1918, dat die plaaslike kerk op 'n sekere hoogte vrywillig afstand doen van sy reg "in zooverre zy zich onderwierp aan de besluiten der meerderheid" (a.w. p. 179) is independen-tisties gekleur. Hier is geen sprake van prysgawe van 'n reg kragtens die selfstandigheid van die plaaslike kerk nie, maar wel van gehoorsaamheid aan Christus wat deur sy Gees in die Sinode sy wil laat vasstel met die oog op die regering van sy kerk.

Die Sinode kan wel dwaal, maar dan moet dit bewys word uit die Skrif en belydenis. As die beswaardes dit nie doen nie en tog weier om te konformeer kom dit neer op 'n poging van oorheersing deur die minderheid. Wie nie kan of wil konformeer selfs na afgewese beswaarskrif nie, het de facto die kerkverband verbreek.

Hoewel die kerke die K.O. as vrug van die naspeuring onder leiding van die Heilige Gees van die wil van Christus vir die regering aanvaar, wil dit nog nie sê dit is onveranderlik nie.

1. 'n Meerdere vergadering kan dwaal en dan moet die dwaling reggestel word, al sou dit eers na jare blyk dat gedwaal is.

2. Omstandighede kan verander sodat sekere byvoegings of weglatings gemaak moet word. Maar dit geld alleen in sake waarin òf die Skrif in die verlede nog nie duidelik genoeg verstaan is nie en daarom weggelaat is òf wat nie die Skrifbeginsels raak nie. Rutgers noem in die verband selfs mindere toegewings aan 'n heersugtige owerheid soos in die geval van Dordrecht 1618/19 en bygevoeg kan word soos wat Calvyn verplig was om in Genève te maak tydens sy tweede verblyf. Voorwaarde is egter dat veranderings en vermeerderings nie die Skrif geweld mag aandoen nie. Sake soos dat iemand eers beroep moet word voordat hy die Woord en Sakramente mag bedien (art. 3) mag nooit verander word nie.

Wat wel kan verander word is bv. die wyse waarop die kandidate vir die diens van die Woord kerklik geëksamineer moet word. Met behoud van die beginsel dat die eksamen kerklik moet wees kan dit so verander word dat dit of deur die Klassis, Part. Sinode of selfs nasionale sinode geskied.

Omdat die K.O. op die Skrif gegrond is en deur die eeue onder die leiding van die Heilige Gees gegroei het, is dit vanselfsprekend dat die behoefte aan verandering nie groot is nie en dat die kerke eers na ernstige en biddende besinning daartoe moet oorgaan. Vanaf 1571 tot vandag toe het die K.O. baie redaksionele veranderinge ondergaan en is daar onder staatsdruk veral t.o.v. die patronaatsreg met betrekking tot die beroeping van predikante van tyd tot tyd iets bygevoeg wat later weer weggelaat is. Wat die hoofsaak betref het dit in kerke waar die Woord van God nog die grondslag vir die K.O. bly egter basies dieselfde gebly. Die tyd het geleer dat die belang van die kerk vereis dat daar so min veranderinge as moontlik aan die Skrif-tuurlike gefundeerde K.O. gemaak moet word.

Dit is tenslotte vanselfsprekend dat indien daar verander moet word dit net deur die algemene Sinode waarin al die kerke verteenwoordig is kan geskied. Indien 'n plaaslike kerk verandering noodsaaklik ag moet dit langs die kerklike weg op die Algemene Sinode bewys word dat dit noodsaaklik is en wat die verandering moet wees. Eers as die Algemene Sinode die wysiging aangebring het is dit wettig.

Rutgers e.a. behandel die vraag of die K.O. na die letter onderhou moet word en wys dan op die bewoording "hulle moet hul daarop toelê om dit te onderhou..". Daarmee word enersyds 'n formalistiese wet-tisisme en andersyds willekeur afgesny. 'n Plaaslike kerk is mis-kien ver verwyder van andere en herderloos. Onder die omstandig-hede kan nagmaal bv. net twee keer per jaar gehou word i.p.v. ten minste 4 keer. Soos die K.O. bepaal. Omdat dit nie anders kan nie, sondig so 'n kerk nie in die afwyking nie. So kan waar kerke min is bv. een meerdere vergadering die werk van die Klassis en die Part. Sinode doen. Sulke afwykinge moet egter noodsaaklik wees en ook as noodsaaklik deur die meerdere vergaderinge erken word. Die K.O. word dan nie verander nie, maar net plaaslik onder besondere om-standighede in beginsel nog wel toegepas op 'n ander manier.
